

Обставини справи

Справа стосувалася притягнення до адміністративної відповідальності заявниці за коментарі, які вона розмістила в соціальних мережах, ставлячи під сумнів наявність випадків захворювання на COVID-19 у її регіоні.

Заявниця є користувачем соціальної мережі «Instagram», де рекламує послуги свого салону манікюру.

13 травня 2020 року вона опублікувала наступний коментар: «У Краснодарі та прилеглих районах не було зареєстровано жодного випадку захворювання на коронавірус, і жоден пацієнт з діагнозом «коронавірус» не отримав результатів аналізів, які б його підтверджували. Подумайте, навіщо це нашій владі».

Одній людині сподобався її коментар, а інший користувач відповів, заявивши, що підтверджені випадки зараження дійсно існують, незважаючи на те, що деякі люди це заперечують. Автор коментаря закликав інших ухвалювати обґрунтовані рішення і думати про безпеку своїх близьких.

Заявниця відповіла на цей коментар: «Люди бояться говорити про це, тому що побоюються за свою роботу або навіть життя. Всі знають, що за зазначення коронавірусу як причини смерті в офіційних свідоцтвах про смерть, можна отримати гроші».

18 травня 2020 поліція повідомила заявницю про вчинення нею адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 13.15 Кодексу про адміністративні правопорушення (далі – КпАП), а саме поширення недостовірної інформації в мережі Інтернет. Справа заявниці була передана на розгляд до суду.

Заявниця не визнала себе винною та пояснила судді, що її думка була заснована на інформації із відкритих джерел, таких як інтернет-медіа. Її твердження не можна вважати «завідомо неправдивими», оскільки наявність коронавірусу в Краснодарському краї офіційно не була підтверджена або спростована.

8 червня 2020 року мировий суддя визнав заявницю винною у поширенні недостовірної інформації, а саме твердження, що в Краснодарському краї немає коронавірусної інфекції. Рішення ґрунтувалося на таких доказах, як протокол про адміністративне правопорушення, роздруківка коментарів заявниці в Instagram та її показаннях поліції.

Суд зазначив, що під час розгляду справи заявниця не надала жодних доказів, що спростовували існування COVID-19 у Краснодарі та Краснодарському краї та які могли б підтвердити достовірність інформації, яку вона поширила в мережі «Інтернет». Як наслідок, суд визнав заявницю винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 13.15 (9) КпАП та накладено штраф у розмірі 30 000 російських рублів (приблизно 390 євро на день ухвалення рішення).

Заявниця подала апеляцію, стверджуючи, що суд не урахував контекст її публікації і неправомірно переклав на неї тягар доказування. Вона зазначила, що суд не вимагав від поліції надати будь-які докази того, що її твердження не відповідають дійсності, і взяв на себе роль обвинувачення під час судового розгляду, незважаючи на відсутність державного обвинувача. Аргумент заявниці про те, що вона не подавала свою інформацію як достовірну і що її коментарі не становили ризику для здоров'я чи життя, не було розглянуто в судовому рішенні. Нарешті, заявниця стверджувала, що накладений штраф був надмірним.

8 липня 2020 року Жовтневий районний суд міста Краснодар відхилив апеляційну скаргу, посилаючись на регіональні правила запобігання поширенню інфекції COVID-19 як на доказ того, що твердження заявниці не відповідають дійсності.

Звертаючись до ЄСПЛ, заявниця скаржилася на те, що визнання її винною у поширенні «завідомо неправдивої інформації» порушило її право на свободу вираження поглядів, передбачене статтею 10 Конвенції. Також заявниця скаржилася за пунктом 1 статті 6 Конвенції на несправедливість судового розгляду з огляду на відсутність сторони обвинувачення в адміністративному провадженні відносно неї.

Оцінка Суду

Щодо стверджуваного порушення статті 10 Конвенції

Першочергово ЄСПЛ зазначив, що притягнення заявниці до адміністративної відповідальності та накладення штрафу становили втручання в її право на свободу вираження поглядів. Таке втручання порушуватиме статтю 10 Конвенції, якщо воно не є «передбаченим законом», не має однієї або кілької законних цілей, передбачених пунктом 2 зазначеної статті, і не є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення цих цілей.

Суд вказав, що таке втручання мало правову підставу у внутрішньому законодавстві, а саме у статті 13.15(9) КпАП. Відповідно, необхідно встановити, чи були оскаржувані законодавчі положення застосовані передбачуваним чином.

Далі ЄСПЛ визнав, що боротьба з поширенням неправдивої інформації про COVID-19 може, у принципі, стосуватися законних цілей захисту здоров'я та громадської безпеки відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції, а захист громадського здоров'я визнано законною метою, що виправдовує певні обмеження прав, передбачених Конвенцією (див. *Vavříčka and Others v. the Czech Republic* [GC], №№ 47621/13 та 5 інших, § 272, від 8 квітня 2021 року (у контексті статті 8), та *Bielau v. Austria*, № 20007/22, § 39, від 27 серпня 2024 року).

Надаючи оцінку критерію «необхідності у демократичному суспільстві», ЄСПЛ зазначив, що він братиме до уваги безпрецедентний характер надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я, пам'ятаючи при цьому, що винятки зі свободи вираження

поглядів повинні тлумачитися суворо і що необхідність обмежень повинна бути встановлена переконливо (див. Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary [GC], № 18030/11, § 187, від 8 листопада 2016 року).

Зважаючи на те, що заявниця вела особистий акаунт в Instagram, який в основному використовувався для реклами послуг її манікюрного салону, ЄСПЛ підкреслив, що вона не була професійним журналістом і не позиціонувала себе як джерело авторитетної інформації про пандемію. При цьому коментарі заявниці були зроблені у відповідь на статтю в новинах про ймовірні порушення у повідомленні про COVID-19, в яких вона висловлювала критику щодо передбачуваної відсутності прозорості, а не мала на меті надати перевірену фактичну інформацію. Відповідно, ЄСПЛ виснував, що застосування до неї тих самих стандартів перевірки, що й до професійних медіа, поклало б невинуватий тягар на її участь у публічних дебатах.

Щодо питання про те, чи навели національні суди відповідні та достатні підстави для втручання, ЄСПЛ звернув увагу на необхідність доведення наступних елементів, передбачених положеннями статті 13.15(9) КПАП, а саме: «завідомо неправдивість» інформації; «суспільна важливість»; представлення «під виглядом достовірних повідомлень»; створення конкретних ризиків для громадського здоров'я, безпеки або інфраструктури. Зазначені вимоги, на думку ЄСПЛ, встановлювали високий поріг, який, ймовірно, відображає намір законодавця розглядати лише найсерйозніші випадки дезінформації, які становлять конкретну небезпеку для суспільства.

ЄСПЛ констатував, що у справі заявниці національні суди фактично не встановили більшість з цих елементів. Так, вони не зробили жодної спроби встановити наміри заявниці щодо поширення цієї інформації або дослідити її пояснення про те, що вона покладалася на раніше опубліковані в Інтернеті джерела. Такий підхід фактично перетворив правопорушення з такого, що вимагає доведення завідомої неправдивості, на таке, що передбачає сувору відповідальність за недоведені твердження.

Щодо того, що є «суспільно важливою інформацією» у розумінні частини 9 статті 13.15 КПАП, ЄСПЛ зазначив, що коментарі відносно реакції влади на надзвичайну ситуацію у сфері охорони здоров'я та достовірності офіційної статистики, безсумнівно, стосуються питань, що становлять суспільний інтерес. Однак саме ця характеристика, яка робить це висловлювання «суспільно важливим», також відносить його до категорії захищених висловлювань за статтею 10 Конвенції. Підхід національних судів фактично покарав заявницю за участь у дебатах, яких вимагає демократичне суспільство, особливо під час кризи, коли прозорість і звітність мають першочергове значення. Коментарі були розміщені у квітні 2020 року, на ранніх стадіях пандемії COVID-19, коли інформація про вірус все ще з'являлася і швидко змінювалася. Схоже, що вони були зроблені у відповідь на статтю в новинах про ймовірні порушення у звітності про випадки захворювання та смерті від COVID-19. Замість того, щоб виглядати як навмисне поширення

неправдивої інформації, ці заяви, схоже, висловлювали критику щодо передбачуваної непрозорості офіційної звітності (пункт 34 рішення).

ЄСПЛ також вказав, що національні суди не врахували призначення аккаунту заявниці, кількість поширень її коментарів, які були спростовані іншими користувачем та питання реального створення ризиків таким обмеженим поширенням інформації.

Поверхневий підхід судів у справі заявниці був серед іншого ускладнений структурною недосконалістю судового провадження – відсутністю сторони обвинувачення в суді, де суд виконує роль прокурора, що може підірвати змагальність провадження та поставити під загрозу неупередженість суду (див. *Karelin v. Russia*, № 926/08, §§ 51–65, від 20 вересня 2016 року; *Makarashvili and Others v. Georgia*, №№ 23158/20, 31365/20 та 32525/20, §§ 60–63, від 1 вересня 2022 року; та *Figurka v. Ukraine*, № 28232/22, § 29, від 16 листопада 2023 року). У цій справі вказаний структурний недолік означав, що жодна зі сторін не була зобов'язана доводити склад правопорушення, що призвело до перекладання судами цього тягаря на заявницю.

З огляду на обставини справи заявниці ЄСПЛ не був переконаний, що втручання ґрунтувалося на відповідних і достатніх підставах або дійсно мало законні цілі, на які посилався Уряд. Хоча боротьба з дезінформацією під час надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я може бути поважною метою, покарання осіб за висловлення скептицизму щодо офіційної інформації або заклики до більшої прозорості не сприяють досягненню цієї мети. На переконання ЄСПЛ, підхід до застосування статті 13.15 КпАП у справі заявниці видається більш розрахованим на те, щоб перешкоджати відкритій дискусії з питань, що становлять суспільний інтерес, аніж захищати громадське здоров'я.

Насамкінець ЄСПЛ визнав, що сума накладеного штрафу становила суттєвий фінансовий тягар для заявниці, як для власника малого бізнесу, не була незначною і могла мати стримуючий вплив на здійснення свободи вираження поглядів.

Таким чином, ЄСПЛ виснував, що втручання у свободу вираження поглядів заявниці не було «необхідним у демократичному суспільстві» і, відповідно, було порушення статті 10 Конвенції.

Щодо стверджуваного порушення пункту 1 статті 6 Конвенції

Розглянувши скаргу заявниці у цій частині ЄСПЛ, зважаючи на свою усталену практику, встановив, що вона не є явно необґрунтованою в розумінні статті підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції, а також не є неприйнятною з інших підстав, і свідчила про порушення статті 1 статті 6 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 29 квітня 2025 року й набуло статусу остаточного 29 липня 2025 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.